

Vorbereidende les

Geisha en samoerai?

Lesactiviteit: Eerste kennismaking met Siebold en Japan

Groep: 5

Lesdoel: De leerlingen leren wie Siebold is, waarom hij naar Japan ging en krijgen een eerste kennismaking met Japan.

Benodigheden: De Powerpointpresentatie en bijlage 1.

Ter informatie; Bijlage 2) praktische tips en museumregels

Lesduur: +/- 25 minuten

Fase	Leeractiviteit	Didactische werkvormen	Materialen
Oriëntatie/ opening	Gesprek over Japan en Philipp Franz von Siebold	Gesprek	
Tijdsduur	5 minuten		
Kern	De powerpointpresentatie	Luisteren	Powerpointpresentatie, Bijlage 1
Tijdsduur	15 minuten		
Afsluiting	Nabespreking en voorbereiding op museumbezoek	Gesprek	
Tijdsduur	5 minuten		

Oriëntatie/ opening (5 min)

Om de museumles tot een nog goeter succes te maken is het raadzaam het museumbezoek van te voren in de klas voor te bereiden. Als voorbereiding op het onderwijsprogramma 'Geisha en samoerai' kan de leerkracht vragen aan de leerlingen wat ze al weten over Japan; waar het ligt, wat voor taal ze spreken, wat ze eten, of ze er al eens zijn geweest etc.

Kern (15 minuten)

Onderstaande tekst is ervoor bedoeld om in combinatie met de PowerPoint de leerlingen een algemeen beeld te geven van Japan en Siebold. Zodat de kinderen zichzelf alvast kunnen openstellen voor een totaal ander land en het besef wordt gevormd dat er grote verschillen kunnen bestaan tussen de Nederlandse cultuur en die van een ander land zoals Japan. De diepgaande informatie wordt gegeven tijdens het museumbezoek, waar deze PowerPoint de leerlingen op voorbereid.

Voel u vrij om de tekst aan te passen waar u wilt, zolang de inhoudelijke informatie hetzelfde blijft.

Tijdens verschillende moment in deze introductie PowerPoint is het mogelijk om één van de voorbereidingslessen alvast te doen. Wanneer de leerlingen de opdracht hebben afgerond, kan de PowerPoint weer worden hervat. Deze momenten staan aangegeven met "OPTIONEEL". Het is ook mogelijk om deze lessen op een later moment te doen indien gewenst.

De PowerPoint bestaat uit 13 slides en bestaat uit afbeeldingen. Per slide staat hieronder wat u erbij kunt vertellen.

Slide 1 en 2– Introductie

In Japanmuseum SieboldHuis gaan we op reis naar een ver land: Japan. Maar we gaan niet alleen op reis naar een ander land; we gaan ook terug in de tijd. Dit was de tijd van geisha en samoerai, toen de Nederlanders de enigen waren die in Japan mochten komen. We gaan terug naar het negentiende eeuwse Japan, toen Philipp Franz von Siebold daar woonde.

Slide 3 – Japan, waar is dat?

Zoals jullie zien, is het een hele reis naar Japan! Hemelsbreed is het van Nederland naar Japan wel meer dan 9.000 kilometer. Met het vliegtuig doe je er 12 tot 13 uur over. Maar in de negentiende eeuw, toen Siebold naar Japan ging, waren er helemaal geen vliegtuigen! Zoals jullie weten, ging men toen met een schip. De Nederlanders voeren naar Japan via hun andere handelsposten zoals die in Indonesië. De vaartocht van Nederland naar Azië duurde maar liefst 8 maanden.

Slide 4 – Het land Japan

Japan is een land dat bestaat uit eilanden. De vier grootste eilanden zien jullie hier op de kaart. Het allernuidelijkste eiland heet "Kyushu" (spreek uit: Kjuusjuu). Daar ligt ook de stad Nagasaki (spreek uit met de "g" als in het Engelse "get"). Dat is ook de plaats waar de Nederlandse handelaren vroeger woonden. Daarboven ligt het eiland Shikoku (spreek uit: Sjikoku). Het grootste eiland is Honshu (spreek uit: Honsjuu). Hier ligt ook Tokio, de hoofdstad van Japan. Het eiland in het Noorden heet Hokkaido. Dit eiland ligt een stuk noordelijker dan de rest en ligt net iets hoger dan Nederland. Het is daar dan ook over het algemeen een stuk kouder dan in het zuiden van Japan. Het zuidelijkste eiland

Tot ziens bij:

- Naturalis
- Rijksmuseum Boerhaave
- Technolab
- Sterrewacht Leiden
- Junior Science Lab
- Kinderboerderij
- Stichting Naar Buiten!
- IVN - Het Bewaarde Land
- Hortus botanicus Leiden
- Wetenschapsknooppunt
- Vereniging Leidse Schooltuinen

Kyushu ligt juist ten hoogte van Zuid-Spanje. Daar is het dus overwegend warmer. Omdat Japan zo'n lang land is, komen er dus verschillende klimaten voor over het hele land.

Slide 5 – Bergen en dichtbevolkt

Japan is ook heel bergachtig en vulkanen komen er veel voor. Hierdoor kunnen mensen dus niet zomaar overal gaan wonen. De bewoonde gebieden zijn dus erg dichtbevolkt. In het gebied van de hoofdstad Tokio en haar havenstad Yokohama wonen meer dan 35 miljoen mensen. Dat is bijna twee keer het aantal mensen in Nederland! De bekendste vulkaan van Japan ligt ook bij Tokio. Dat is Mount Fuji. De vulkaan Fuji is al een paar eeuwen niet meer actief, dus de inwoners van Tokio kunnen er veilig naast wonen.

Slide 6 – Eten in Japan

Japan verschilt niet alleen van Nederland qua grootte en bevolking. Ze hebben ook een heel andere cultuur. Ze eten bijvoorbeeld heel andere dingen dan wij. In Japan eet men veel vis, groente en vooral rijst. Deze komen allemaal samen in bijvoorbeeld sushi. Ook worden er veel noedels gegeten. Deze kun je koud eten, maar ook in een warme soep of bouillon. Deze bouillon is ook van vis. Toch blijft rijst het allerbelangrijkst. Een maaltijd zonder rijst vinden Japanners namelijk niet een echte maaltijd. Nederlands eten zoals hagelslag en stroopwafels hebben ze in Japan helemaal niet. Brood wordt ook veel minder gegeten, net als kaas en melk. Als ontbijt eet je in Japan namelijk ook rijst met wat hapjes van groenten en vis erbij! Maar ze eten in Japan ook niet alleen ander voedsel; ze gebruiken ook ander bestek! In plaats van mes en vork gebruiken zij stokjes om te eten.

Slide 7 – Traditionele kleding

In Japan hebben ze ook kleding die wij niet in Nederland dragen. Dat zijn kimono. Natuurlijk dragen ze in Japan nu ook Westerse kleding, net zoals wij. Maar vroeger was dat niet zo. Toen droeg iedereen een kimono. Die waren alleen niet allemaal net zo mooi als de kimono die de dames op de foto dragen. De rijke mensen hadden die natuurlijk wel, maar gewone arbeiders droegen veel simpeler kimono. Tegenwoordig worden kimono vooral gedragen bij speciale gelegenheden, zoals trouwerijen, begrafenissen en de vele Japanse festivals. Er zijn ook festivals voor kinderen, dus dan krijgen zij ook een mooie kimono aan! Deze zijn wel een stuk makkelijker aan de trekken dan de kimono die de vrouwen op de foto aanhebben. In het aantrekken van een kimono zit namelijk veel werk!

OPTIONEEL: Op de website van SchoolTV (of <http://www.schooltv.nl/video/het-klokhuis-kimono/#q=japan>) vindt u een filmpje van het Klokhuis over kimono. Hierin laten ze precies zien hoe een kimono aan wordt getrokken. U kunt ervoor kiezen om dit te laten zien aan de klas. Het is ook mogelijk om een selectie van de onderstaande fragmenten te tonen. De relevante tijden van het filmpje zijn als volgt:

- 0:00:54 – 0:04:43
Algemene uitleg over de *kimono* en over *geisha*.
- 0:07:38 – 0:10:08
Waar bestaat een *kimono* uit en hoe doe je er eentje aan? Ze laten ook zien hoe een *obi* (omslagband van de kimono) wordt geknoopt.
- 0:12:26 – 0:15:10
Het aankleden wordt afgerond en de symboliek van de versiering op de *kimono* wordt besproken. Verder laten ze zien welke accessoires bij een *kimono* horen (zoals een waaier) en laten ze tot slot zien wat voor schoenen men eronder draagt.

Slide 8 – Geisha

Geisha (spreek uit als geesja) zijn vrouwen die mensen vermaken op bijeenkomsten of feesten. Hun gezicht maken ze wit en de lippen worden rood gestift. Ook de nek wordt wit gemaakt. Een geisha heeft een speciale kimono aan die rijkelijk versierd is. Om geisha te mogen worden moeten een vrouw in opleiding. Een geisha in opleiding wordt een maiko [meiko] of hangyoku [hangjokku] genoemd. Er zijn meerdere verschillen tussen een hangyoku en een geisha. De kimono is anders, een hangyoku heeft langere mouwen en de strik is langer dan die van de geisha. De geisha draagt een pruik die opgestoken word, een hangyoku steekt haar eigen haar op. Zo zijn er ook verschillen in de make-up die ze dragen en de versieringen in het haar.

Slide 9 – Samoerai

Samoerai zijn de krijgers of ridders van Japan. Rond 1900 is het beroep van samoerai verboden. Samoerai waren de enige die zwaarden mochten dragen. Ze vochten niet alleen met zwaard, maar ze konden ook vechten met een speer of pijl en boog. De boog kon heel lang zijn, waardoor het bereik heel ver was, maar het was ook moeilijk afschieten. Later toen de Portugezen kwamen leerden de samoerai ook met geweren te schieten. Samoerai vochten voor belangrijke families. Hoe groter of rijker de familie was hoe meer samoerai er in dienst waren. Voor welke familie een samoerai vocht kon je zien aan het familiewapen. Het familiewapen kon je vinden op de helm van de Samoerai. De helm en het harnas van de samoerai was soms rijkelijk versierd. Ze boden niet alleen bescherming maar wekte ook angst op bij de vijand.

Slide 10 – Philipp Franz von Siebold

De hoofdrolspeler in Japanmuseum SieboldHuis is Philipp Franz von Siebold. Siebold was een Duitse arts die in opdracht van de Nederlandse regering naar Japan ging. Nederland wilde meer weten over Japan. Daarvoor verzamelde Siebold van alles in Japan, zoals planten, dieren en gebruiksvoorwerpen. Maar Siebold was ook belangrijk voor Japan. Hij kwam in 1823 aan in Nagasaki en al snel kreeg hij toestemming om les te geven aan zogehete “Hollandologen”. Dit waren Japanners die leerden over Nederland! Dat was niet alles; hij opende zelfs een kliniek en mocht Japanse patiënten behandelen. In die tijd, was dat heel wat voor een Westering in Japan. In deze kliniek kon hij ook Japanners over Westerse geneeskunst leren. Siebold bleef in Japan tot 1829. Het was ten strengste verboden om landkaarten van Japan mee te nemen, maar Siebold probeerde dat toch. De Japanners waren bang dat Siebold een spion was, en hij werd verbannen uit Japan.

Slide 11 – Deshima

Dat Siebold tijdens zijn verblijf zoveel in contact kon komen met Japanners was uniek. Eigenlijk mochten de Nederlandse handelaren die naar Japan waren gekomen, niet zomaar het land in. De Nederlandse handelspost lag bij de stad Nagasaki. De Japanners hadden voor de Nederlandse handelaren een waaivormig eilandje in de baai waar ze mochten wonen. Dit was Deshima. In de tijd van Siebold woonden er zo’n 15 Nederlanders op het eilandje. Dit was ook de enige plek in Japan waar Westelingen woonden. Japan liet handelaren van andere Westerse landen namelijk niet toe. Deshima bestaat nog steeds. Alleen ligt het nu midden in de stad! Er is namelijk veel bijgebouwd door de jaren heen. Het is nu een museum geworden.

Slide 12 – Hofreis

Soms mochten de Nederlanders het eilandje Deshima af. Want om de drie jaar moest het opperhoofd van Deshima een hofreis maken naar Edo. Dat is nu Tokio. Het opperhoofd was de belangrijkste van de Nederlanders die op Deshima zaten. Door de hofreis toonden het opperhoofd en de andere Nederlandse handelaren hun dank dat zij als enigen in Japan mochten komen. Ze gaven bij deze gelegenheid ook veel geschenken. Het was echter wel een grote last voor de

Nederlanders. Het was niet alleen duur, maar ze waren ook ongeveer drie maanden onderweg. Tegen de tijd dat Siebold aankwam in Japan hoefde de reis ook nog maar eens in de 4 jaar gemaakt worden. Hij had ook het grote voorrecht om mee te mogen op hofreis. Dat was natuurlijk een gouden kans om zijn kennis en verzameling uit te breiden.

Slide 13 – Siebolds verzameling

Toen Siebold in 1829 uit Japan werd verbannen, nam hij zijn verzameling mee terug naar Nederland. Hij is kort in Leiden gaan wonen, in het huis waar Japanmuseum SieboldHuis nu nog is gevestigd. Hij heeft het huis ook nog jaren gebruikt om zijn verzameling zelf tentoon te stellen aan het publiek. Daar is zijn verzameling nu nog te vinden.

Afsluiting (10 min)

De docent kan vertellen dat de klas het museum gaat bezoeken. En ter voorbereiding op dat museumbezoek kan er meer verteld worden over het museum en de museumles. In bijlage 1 vindt u meer informatie over het museum in het algemeen en specifiek over de les 'Geisha en samoerai'.

Om de museumles zo voorspoedig mogelijk te laten verlopen, vragen wij u op voorhand de **klas in twee groepen** te verdelen. Daarna moeten de leerlingen in **tweetallen** worden ingedeeld (mocht het niet uitkomen dan mag er ook 1 groepje van drie gevormd worden.)

Bijlage 1

Japanmuseum SieboldHuis

Japanmuseum SieboldHuis is de plek waar Philipp Franz von Siebold al in 1837 zijn collectie Japanse voorwerpen tentoonstelde. Hij heeft zelf ook een aantal jaar in het monumentale pand aan het Rapenburg gewoond. Siebold had niet zomaar besloten om een verzameling aan te leggen. Hij deed dit in opdracht van de Nederlandse regering. Siebolds missie was om onderzoek te doen naar de Japanse cultuur en hun gebruiken tijdens zijn verblijf in Japan van 1823 tot 1829. Hiervoor verzamelde hij werkelijk van alles: planten, dieren, zaden en natuurlijk gebruiksvoorwerpen. Japanmuseum SieboldHuis is in 2005 weer opengesteld voor publiek als hét Japancentrum van Nederland. In verschillende ruimtes zijn delen van Siebolds collectie te bezichtigen. Zo staan zijn verzamelde planten en dieren in de Flora- en Faunakamer, en de topstukken uit de Siebold-collectie in de Panoramakamer. Deze kamer geeft een mooi overzicht van de diversiteit van de Siebold-collectie. Ook is er een introductiefilm, die het verhaal van Siebold vertelt. (Deze film is geen onderdeel van de Museumles). Daarnaast worden er in het museum tijdelijke tentoonstellingen georganiseerd op de 1^e en 2^e verdieping van het museum.

Museumles Hoe was het leven in Japan?

De leerlingen gaan samen een rondreis maken door Japan. Ze horen de ervaringen van Siebold in Japan. Ze volgen een “opleiding tot geisha of samoerai”. Ze krijgen de theorie in de rondleiding en leren de praktijk met de opdrachten. Daarbij wordt de link gelegd tussen het oude en het nieuwe Japan.

Na de introductie wordt de groep gesplitst. De ene groep begint met de theorie (de rondleiding) en de andere groep met de praktijk (de opdrachten). Tijdens de rondleiding worden de onderwerpen besproken die te maken hebben met het onderwerp “Hoe was het leven in Japan?”. De opdrachten worden in tweetallen gemaakt in de Europakamer. De opdrachten behandelen verschillende onderwerpen die ook besproken worden in de rondleiding. Ze lezen een kort stukje informatie, waarna ze de opdracht uitvoeren. Als ze het antwoord kunnen vinden, krijgen ze een letter. Zodra ze alle opdrachten goed hebben beantwoord hebben ze zeven letters verzameld. Deze letters vormen samen een woord. De opdrachten bestaan uit rekenopdrachten, doe-opdrachten en puzzelopdrachten.

Na een half uur wisselen de groepen. De groep die de rondleiding heeft gehad gaat opdrachten maken en de groep die de opdrachten heeft gemaakt krijgt de rondleiding. In totaal duurt het een uur.

Als er nog voldoende tijd is krijgen de leerlingen tot slot te zien hoe een kimono wordt aangetrokken. Na afloop krijgt elke leerling een certificaat voor het behalen van de opleiding tot geisha of samoerai.

Bijlage 2

Praktische tips en museumregels

Hieronder vindt u enkele belangrijke aanwijzingen voor de voorbereidingen in de klas en het museumbezoek zelf.

Maak twee groepen en tweetallen

De les bestaat uit een rondleiding en opdrachten. De groep zal in tweeën worden gesplitst, waarbij de ene groep begint met de rondleiding en de andere groep begint met de opdrachten. Bij de opdrachten werken ze in tweetallen.

Begeleiding

Er zijn minimaal 4 begeleiders nodig. Van de ouders en de leerkracht wordt een actieve en ondersteunde houding verwacht. De begeleiders krijgen uitleg en een handzame begeleidershandleiding van de museumdocent om de leerlingen ondersteuning te kunnen bieden bij het maken van de opdrachten.

Duur van het museumbezoek

In totaal duurt de les ongeveer anderhalf uur. Hiervan krijgen de leerlingen een halfuur een rondleiding en maken ze een half uur opdrachten.

De opdrachten

Per groepje krijgen de kinderen een antwoordenblad en daarbij horen de opdrachten die in hun eigen kist liggen in de kamer. Gelieve erop te letten dat de kinderen niet per ongeluk iets uit het krat meenemen, aangezien deze spullen ook nog voor volgende groepen moeten worden gebruikt. Wat ze zelf hebben gemaakt, mag natuurlijk mee naar huis (bijvoorbeeld: antwoordenblad, tekeningen etc.)! Indien er iets op of kapot is (zoals een potlood of stift), laat dat alstublieft aan ons weten. Dan zorgen wij zo snel mogelijk voor vervanging.

Tassen en jassen

In het museum is een garderobe aanwezig. Alle jassen kunnen worden opgehangen aan de kapstok. Houd er alstublieft rekening mee dat grote tassen en rugzakken niet het museum in mogen. Er zijn wel kluisjes aanwezig waar u gratis gebruik van kunt maken.

Eten en drinken

In het museum zelf mag niet worden gegeten en gedronken. Er is in de kelder wel een koffieruimte aanwezig. De les wordt echter strak gepland, dus houd er alstublieft rekening mee dat er niet vóór de les in het museum een hapje en drankje kan worden gegeten. Laat de kinderen dus van tevoren op school een kleinigheidje eten of drinken. Na de les bent u uiteraard wel van harte welkom om gebruik te maken van de koffieruimte voor de lunch.

Mobiele telefoon

Wij verzoeken u en de leerlingen om mobiele telefoons uit of stil te zetten tijdens de les.

Fotograferen

Het is toegestaan om zonder flits foto's te maken. Deze mogen uiteraard ook gepubliceerd worden in de schoolkrant!